

PROTESTANTIZEM

Neposreden povod za začetek reformacije je bila graditev razkošne cerkve sv. Petra v Rimu, kjer je papež v zvezi s tem razglasil prodajo odpustkov, s katerimi so duhovniki vernikom odpuščali grehe v zameno za plačilo. Nato je Martin Luther leta 1517 nabil na cerkvena vrata v Wittenbergu 95 tez (zahtev) protestantov. Gibanje je dobilo ime leta 1539 po skupini nemških knezov, ki so tega leta protestirali pri Papežu, ker niso smeli imeti svojih verskih idealov. Lutrove ideje so kmalu prevzeli tudi drugi evropski misleci (Francoz Jean Calvin, Švicar Ulrich Zwingli, John Wiclif, Jan Hus ...) in jih razširili po Evropi.

Zahteve:

- neposredni stiki med verniki-laiki in bogom
- v cerkvah poslikave niso potrebne
- zahteva proti odpravi celibata
- zahteva proti prodajanju odpustkov
- zahteva proti gradnji bogatih cerkev
- zahteva po branju in poslušanju verskih besedil v materinem jeziku

Ideje so v Slovenijo prinesli redki študentje, trgovci, rudarji, ki so bivali na tujem – tržaški škof Bonomo seznamil z njimi Trubarja.

Kulturni pomen protestantizma:

- Izid prvih dveh slovenskih knjig – knjižni jezik, knjižna tradicija
- uporaba slovenskega jezika pri cerkvenem obredju
- ustanovljena prva tiskarna J. Mandelca v Ljubljani
- prevod Biblije
- prva slovnica slovenskega jezika
- ustanovljena prva stanovska knjižnica v Ljubljani (utemeljitelj Trubar)
- stanovske šole

Književnost slovenske reformacije se začne z letom 1550, ko izideta prvi slovenski knjigi, Trubarjev Catechismus (Katekizem) in Abecedarium (Abecednik). Trubar ju je napisal, ko je živel v Rothenburgu; objavil ju je pod psevdonimom Philopatridus Iliricus (Redoljub ilirski). Knjigi sta bili natisnjeni v Tübingenu. V Katekizmu je Trubar na 244 straneh razložil najpomembnejše nauke protestantske vere (podal jih je v obliki vprašanj in odgovorov), dodal pa je še 6 pesmi z notami, 2 molitvi ter pridigo o veri, tako da knjiga ni bila namenjena le verskemu pouku, temveč tudi bogoslužju. Abecedarium (Abecednik) je izšel hkrati s Katekizmom. Gre za knjižico 8 listov, s katero bi se Slovenci v kratkem času naučili brati. Skupno je Trubar objavil 22 knjig v slovenščini in 2 v nemščini, poleg tega pa je napisal še 10 predgovorov v

nemščini. Pri sestavljanju in izdaji teh knjig je moral Trubar prebresti mnoge težave, saj ni pred njim še nihče napisal knjige v slovenskem jeziku. Najprej je moral rešiti vprašanje jezika; slovenski jezik je bil takrat že razcepljen na narečja in Trubar se je odločil za ljubljanski mestni govor, vanj pa je vnesel veliko dolenjskih posebnosti. Za črkopis je v prvih dveh delih izbral gotico, kasneje pa je uporabil latinico s prirejenimi znaki za sičnike, šumnike ter zlite glasove, tj. bohoričico. V rabi prirejenih znakov je bil nedosleden. Svojih spisov ni skrbno oblikoval, tudi na lepoto jezika ni gledal; želel je biti le razumljiv.

Eno zelo pomembnih dejanj slovenskih protestantov je prevod Svetega pisma. Sveto pismo je prevedel Jurij Dalmatin. Prevod svetega pisma je izšel leta 1584 v Wittenbergu v 1500 izvodih. To delo po obsegu in obliki prekaša vse druge slovenske knjige 16. stoletja. Dalmatin je prevajal brez slovenske šole in brez slovarja, vendar je prevod izredno dobro delo. Če odštejemo germanizme, ki so se do 16. stoletja razbohotili v slovenskem jeziku, je delo jezikovna umetnina, ki je dolgo ni nihče prekosil. Pisal je v živem jeziku, znal pa je tudi spretno oblikovati nove besede. Biblija je postala pravi temelj naše književnosti in knjižnega jezika. Vsebuje izrazoslovje lirike (Visoka pesem), epike, zgodovine, prava, zdravstva in tehnike.

Prevod svetega pisma dokazuje, da je slovenščina jezik na visoki ravni. Slovenci smo prevod biblije dobili 5. na svetu, pred nami so bili le Nemci (1534), Danci (1541), Angleži (1568) in Islandci (1584), čeprav je Martin Luter svoje teze objavil leta 1919, začetek Književnosti slovenske reformacije pa je leta 1550 (Katekizem in Abecednik).

Sebastijan Krelj je izdal dve slovenski knjigi: Otročjo biblijo in Postilo slovensko. V uvodu slednje zagovarja svojo pravopisno reformo, s katero je izboljšal črkopis in jezik. Dosledno je rabil znake za sičnike in šumnike, označil mehki lj in nj, ločil u in v, uvedel je akcentne znake ter dodal ch za mehki č (ć).

Protestantski pisci: -Primož Trubar (Rašica): -Abecednik in Katekizem (1550)
-Ta evangeli svetega Matevža
-Ta prvi dejl tiga Novigatestamenta
-En regišter...ena kratka postila (o zidavi cerkva)
-Ta celi katekizmus, eni psalmi inu...pejsni
-Tri duhovske pejsni (Te cerkve božje...tožba inu molitev)

- Slovenska cerkvena ordninga

-Sebastijan Krelj (Vipava): -Otročja biblija (katekizem,1566)
-postila slovenska (razlaga evangelijev, 1567)

Jezik: (reformiral Trubarjev črkopis)
-dosledno razlikoval šumnike in sičnike
-ločil glasova u in v
-označeval mehka nj, lj
-se izogibal narečnim izrazom in germanizmov
-loči predlog od prvotne besede vplival na Dalmatina in Bohoriča

-Adam Bohorič (Brestanica): -prva slovenska slovnica zimske urice (areticae horulae). Posneta je bila po latinski slovnici Melanehtona – prvi znanstveni obstoj slovenskega jezika v knjigi, čeprav ne odkriva zakonitosti slovenskega jezika latinski predgovor z domoljubno mislijo – uzakonitev Trubarjevega črkopisa s Kreljevimi popravki (v romantiki dobi ime Bohoričica)
-slovar – prvič sistemsko zbran slovenski besedni zaklad – H. Megiser (štiri jezični slovar)

-Jurij Dalmatin (Krško): -prevod Biblije (1584, Wittenberg – 1500 izvodov) velik kulturni pomen: -širjenje verskih resnic v razumljivem jeziku;slovenščini
-dokaz, da je slovenski jezik izrazno prav tako bogat kot drugi jeziki (da to ni barbarski jezik), saj se da vanj prevesti tako zahtevno besedilo, kot je Sveto pismo

-pri prevodu se je naslanjal na Trubarjev knjižni jezik in upošteval Kreljeve reforme
-proti reformatorji je niso sežgali, prvi katoliški prevod nastal 200 let kasneje

